

המהפכה התעשייתית הקדומה של מגדל בבל

בוני מגדל בבל המציאו את הלבנים וחוללו מהפך בענף הבנייה העולמי. פרעה השתמש אף הוא באותה שיטה עבור בניית הפירמידות.

האם שני המיזמים קשורים אחד לשני?
על היסטוריה, גלגולים וחינוך

[חוברת למרצה](#)

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת נח

THE
SHLUCHIM
OFFICE

לתרומות והקדשות, צרו קשר: jewishinsights@shluchim.org

©

Published and Copyright 2022 by

Shluchim Office International

816 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

718.221.0500

5783 - 2022

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

תוכן השיעור:

5.....א. בניית מגדל בבל

סיפור השתלשלות בניית מגדל בבל (מקור 1).

מה היה כל כך משמעותי במגדל בבל? הלבנה היתה סמל הקידמה וההתפתחות האנושית באותה תקופה, שאפשרה לאנשים לבנות בניינים גדולים, ולחיות בצורה עירונית ומשותפת. דור הפלגה בראשות נמרוד רצו להקים עיר גדולה בבקעת שנער, ולבנות בה מגדל ענק ממדים שבביל להדגיש את כוחה של האנושות. בוני המגדל ביקשו מאברהם להצטרף למיזם, וכשהוא בא לביקור, התברר לו שהם מעריכים את הלבנה יותר מאשר חיי אדם, וזה נתן לו את האינדיקציה שהמיזם הזה לא מוסרי, ונגד בורא העולם (מקור 2).

אך מה באמת עמד מאחורי המיזם, ומה היה כל כך גרוע בו? מסביר הרבי הקודם שדור הפלגה לא חפצו להתבטל לקב"ה, ובנו את המגדל שבביל לבטא את כוחו העצמאי של האדם (מקור 3).

9.....ב. הסיבה לבניית הערים פיתום ורעמסס

הסיבה לבניית הערים פיתום ורעמסס הייתה דומה מאוד לבניית מגדל בבל. פרעה רצה שבמקום שבני ישראל יבנו דירה לה', הם יבנו ערים שימחישו את כוחו ועוצמתו של פרעה. הרבי מביא בשם האר"י ז"ל, שדור בני ישראל במצרים היה גלגול של דור הפלגה, ועשיית הַלְבָּנִים במצרים הייתה התיקון לחטאם בבניית מגדל בבל (מקור 4 ו-5).

12.....ג. מדוע דווקא לְבָנִים?

ישנן שני סוגי אמצעי בנייה. אבנים – שנעשו ביד שמים, וְלְבָנִים – שנעשות בידי אדם. בארץ ישראל ישנן אבנים שמסמלות את גילוי הקדושה משמיים, ובבבל יש לבנים – שמסמלות את יצירת האדם.

מהי ההוראה מכך בעבודת השם?

בבל היא מקום של חופש ללא הגבלות, ובכדי להיות אדם מוסרי שמקיים את הוראות התורה גם במקום כזה, זקוקים ליגיעה רבה, שאותה מסמלת היגיעה הנדרשת ביצירת הלבנים.

צריכים לקחת חימר - עפר, לשנות אותו מצורתו הטבעית, ללוש אותו ולשרוף אותו באש הכבשן, ואז נוצרת הלבנה. כך גם בחינוך ילד, אנו צריכים לחנך אותו להשתנות ולהתגבר על התאוות הטבעיות שלו, לא להידרדר לפיתויי החיים, אלא לעמוד חזק על שלו. (כמו שאנו מחנכים אותו לא להתפתות לתאוה לאכול סוכריות משום שזה מזיק לבריאות).

כשמחנכים ילד בצורה כזאת, או אז יגדל להיות יהודי חזק, שיעמוד בתוקף נגד כל הרוחות שנושבות ברחוב.

פתיחה

בפרשתנו אנו לומדים על מיזם כביר: בניית מגדל בבל, גורד שחקים שיאכלס בתוכו את כל האנשים ממבול שייתכן ויציף שוב את העולם. אברהם אבינו מגיע לבדוק את המצב ומקלל את המיזם. מה היה כה חמור בבניית מגדל בבל, וכיצד יכולים אנו לנצל את הלכּנה לקדושה?

השיעור לפרשת נח

משיחת ש"פ שמות, ה'תשכ"ו
לקוטי שיחות חלק ו' עמוד 13 ואילך [מתורגם]
ומשיחת כ' אב ה'תשכ"ד, בלתי מוגה
תורת מנחם, כרך מ' עמוד 326

[לשמיעת השיחה:](#)

א. בניית מגדל בבל

לתלמיד
עמ' 3

מקור 1 ספר בראשית, פרק י"א, פסוקים א-ט

וַיְהִי כִּלְהַאֲרֹץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים. וַיְהִי בְּנֹסְעֵם מִקְדָּם, וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שֹׁנַעַר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם. וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ: "הִבֵּה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרְפָה", וַתְּהִי לָהֶם הַלְבְּנָה לְאָבֹן וְהַחֲמֹר הָיָה לָהֶם לְחֹמֶר.

רש"י

לְבָנִים. שָׂאִין אֲבָנִים בְּבָבֶל, שֶׁהִיא בִקְעָה.

וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרְפָה. כִּךְ עוֹשִׂין הַלְבְּנִים שְׂקוּרִין טוּוִיל"ש בלע"ז, שוֹרְפִים אוֹתָן בְּכַבְּשׁוֹן.

וַיֹּאמְרוּ: "הִבֵּה נִבְנֶה־לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בְּשָׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָנוּ שֵׁם פְּדוּ־נַפְוִי עַל־פְּנֵי כִלְהַאֲרֹץ".

וַיִּרְדַּ ה' לְרֹאֵת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם. וַיֹּאמֶר ה': "הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אֶחָת לְכָל־ם וְזֶה הַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת, וְעַתָּה לֹא־יִבְצֵר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת. הִבֵּה נִרְדֶּה וְנִבְלֶה שֵׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ".

וַיִּפֶץ ה' אֶת־ם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כִלְהַאֲרֹץ, וַיַּחְדְּלוּ לְבִנֵּת הָעִיר. עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בְּבָבֶל, כִּי־שָׁם בָּלַל ה' שִׁפְתֵי כִלְהַאֲרֹץ וּמִשָּׁם הִפְיִצָם ה' עַל־פְּנֵי כִלְהַאֲרֹץ.

מה היה כה חמור בכך שבנו לעצמם מגדל גבוה, ומדוע ירד הבורא במיוחד לראות מה הם עושים וטרח להכשיל את המיזם?

נצטט כאן קטעים נרחבים מספר הפרשיות, מהרב אליהו כי טוב (ספר הפרשיות פרשת נוח, עמוד קסג ואילך), השופכים אור על פרשת בניית המגדל, בין הדברים, נביא שני מקורות מהמדרשים.

התקדמות עצומה של האנושות

"חידוש גדול חדשו באותה שעה. עד אותה שעה כל מושבות בני אדם בהרים היו, וכיון שבא אדם לבנות לו בית היה חוצב אבנים מן ההר, אבנים רחבות במידה שלוש אמות, חמש אמות ויותר, ומסתתן ומחליקן ומניחן אחת על השניה עד שגומר ביתו. קשה היתה להם מלאכת הבנין, אבל גבורי כח היו ויכלו לעמוד בה. אף על פי כן, לא היו בתיהם גבוהים אלא כמדת אדם בלבד, מגדלים מרקיעים לגובה רב לא יכלו לבנות.

"עכשיו נתמעט כחו של אדם, ואלמלא שמסייעיו רבים מאד ועושים עמו הרבה שנים, אינו יכול לבנות לו בית לשבתו. אף גם זאת, היתה להם לרועץ, שהיו האנשים נפוצים במקומות רבים ורחוקים זה מזה וקיבוץ רבים אל

מקום אחד כדי לעשות במלאכה, היה עליהם לטורח גדול.

"באו והמציאו את הלֶכְנָה. אין צריך לה אלא עפר תיחוח. גובלו במים ועושה ממנו גוש אחד כמדת כף ידו של כל אדם, מייבשו בחמה ושורפו באש, והרי היא לו אבן לבנין שמניחה אחת על השניה ומשלבה זו בזו ומדביק אחת לשניה, מן החימר שממנה נעשית, אפילו נשים ותינוקות יכולים לעמוד במלאכה זו לבדן. ואין לך איש שבכח עצמו לא יגבר לעשות יותר מן הגבורים שהיו לפניו. כל שכן אם רבים יעשו בצוותא – לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות'.

"הראשונים בהרים ישבו ולא יכלו להרקיע שחקים, אנחנו בבקעה נשב ומשם נעלה שמים! אפילו יבא אלינו המבול שנית ויצף כל הרי עד, לא במנוסה נעלה אל ראש המגדל אלא בשלום ובנחת, ושם תהיה לנו הפליטה.

"חידוש מוליד חידוש, עד שפתאום ובבת אחת נגלה להם האדם שהוא כל יכול. אימתי, אם יהא כל מעשה רב מחולק ומורכב מחלקים זעירים ורבים מאד, וכל אדם בין גדול ובין קטן יהא עושה את חלקו בלבד, ואיש אחד גיבור וחכם יהא חולש על מעשה כולם, אין עוד ננסים בעולם, ואין עוד דבר אשר נבצר מן האדם לעשותו".

המהפכה התעשייתית הקדומה

באותו זמן התחוללה מהפכה הדומה למהפכה התעשייתית בימינו. הלֶכְנָה הייתה המצאת המילניום של ימיהם, אשר סימלה את הקדמה האנושית, ונתנה לבני אנוש כלים להשיג הישגים עצומים ולחיות חיים נוחים ויציבים יותר.

אם עד אז בני האדם היו נפוצים בהרים ובגבעות וכל אחד נאלץ לדאוג לעצמו לאוכל ולמחיה, הנה אז התחילו החיים העירוניים, והמאמץ המשותף לחיים קהילתיים.

נשאלת השאלה: מה רע בזה? ואכן, גם באותו זמן, רוב האנשים לא חשבו שזה דבר רע. אפילו אברהם אבינו הסתפק בכך.

בני האנוש נסחפים

"כל העולם כלו, אף אלה שמתחילה לא באו לארץ שנער, כיון שהצליחו מעשי נמרוד, עכשיו הכל יורדים לבבל לראות המעשה שנעשה שם. הכל מפליאים מראה עיניהם. שהיו רואים שם דברים שלא ידמו שיש בכח האדם לעשותם. שם השובע מצוי, שם העבודה מצויה לכל אדם, שם כל איש מקבל שכר יגיעתו בשווה, ושם כל אחד שותף למעשי פלאים. הרי יפה הוא המפעל הזה, לפיכך מכל העולם נוהרים לבבל, זה בא להצטרף וזה בא לראות.

"הכל רואים את כל הנעשה, אבל אין הכל יודעים את מחשבות לבם של העושים, כי במרד ובמעל כל מפעלם. מה הרע במפעל זה שנעשה בידי המונות אדם במחשבה אחת וכולם מקבלים את הראוי להם, והמפעל גדל והלך? כך אמרו הבריות.

”באו בוני המגדל ואמרו לאברהם: בא וסייע עמנו, שאתה גבור, ונבנה מגדל וראשו בשמים. אמר להם: הנחתם מגדל עוז שם ה', ואתם אומרים נעשה לנו שם?

”לבסוף בא אברהם לראות את העיר ואת המגדל, ופרש מהם מיד.

”מה ראה שפירש?”

מספר לנו המדרש:

אברהם אבינו מגבש דעה

לתלמיד
עמ' 3
מקור 2 פוקי דרבי אליעזר, כ"ד

ומעלות היו לו ממזרחו וממערבו. אלו שהיו מעלין את הלבנים היו עולים ממזרחו, ואלו שהיו יורדין, היו יורדין ממערבו. ואם נפל אדם ומת לא שמים את לבם עליו, ואם נפלה לבנה אחת, היו יושבין ובוכין ואומרים אוי לנו אימתי תעלה אחרת תחתייה.

ועבר אברהם בן תרח, וראה אותם בונים את העיר, וקללם בשם אלקיו ואמר: בלע ה' פלג לשונם.

”בלע ה' פלג לשונם. מוטב להם שיהיו מפולגים, ולא יוכלו הרע כל כך לא כלפי מעלה ולא כלפי האדם.

”כי מהו המפעל אפילו גדול הוא וראשו בשמים, ואפילו אם אין בוניו זוממין רעה, אלא שהם כובשים את האדם ומפטמים אותו, והכל בכדי שיהא מסייע ללבנה שתהיה מונחת במקומה? במה נחשב מפעל כזה שהאדם טפל אליו, ורק משרת לו, והקב"ה ברא את כל עולמו ואת כל המעשים שיהו משרתים את האדם, את האדם היחיד.”

אברהם אבינו בעצמו לא היה בטוח מהי דעתו על המיזם הגדול וההתפתחות האנושית המופלאה. הוא בא לבקר, וכשראה שהכלכלה חשובה מחיי האדם, היה זה בשבילו סימן שהמיזם מושחת מיסודו. כשכסף שווה יותר מחיים של אדם, אנו יודעים שאנו נמצאים במקום מאוד לא טוב.

מה באמת עמד מאחורי המיזם של דור הפלגה, ומדוע זה היה כל כך גרוע? הרבי הקודם מתייחס לכך:

דור הפלגה לא רצו להתבטל לבורא

דהנה דור הפלגה לא רצו בקיום המצוות. דמצוות הם צוותא וחיבור¹ להיות בטל אל המצוה, וכל ההמשכות בקדושה הוא על ידי הביטול דווקא, דזהו ענין המצוות להיות מוגדר בהרצונות שלו, וכמאמר², אומר רב: לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות. וכי מה איכפת ליה להקב"ה אם שוחט מן הצנאר או שוחט מן העורף? הרי לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות.

אבל דור הפלגה לא רצו לקחת בדרך השם יתברך, כי אם לילך אחרי שרירות לבם הרע, וכמו שכתוב³: "ניאמרו לאל סור ממנו, ודעת דרכיך" - שהם דרכי התורה והמצוות שנקראים "דרכי הוי"ו"⁴ - 'לא תפצו', והיינו מפני שקיום המצוות צריך להיות בביטול והם לא תפצו ביטול זה.

דור הפלגה חיו רק כשלוש מאות שנה אחר המבול. נוח ובניו – ששרדו בתיבה – עדיין היו בחיים. הם זכרו את העונש הגדול שהעולם סבל כתוצאה מכך שמרד בקב"ה, והחליטו לקיים את המצוות שקיבלו מהקב"ה.

צאצאיהם – בראשות נמרוד מנהיגם – לא חפצו בחיים הללו. הם לא רצו בחיים של מצוות. מדוע?

לא הייתה להם בעיה עם מצווה מסוימת, אלא עם הרעיון הכללי של המצוות. הרעיון הבסיסי שעומד מאחורי קיום המצוות הוא ביטול. "אני עושה משהו מסוים רק מפני שהבורא ציווה זאת עליי. אני בטל לבורא העולם". בני הדור הפלגה לא רצו זאת כלל. הם רצו לסמוך ולפאר את עצמם. דבר זה הוביל אותם לפתח את הלבנה, להציע את האנושות קדימה כדי שתוכל לסמוך על עצמה, ולבנות מגדל שיעשה שם לכוחו של האדם – במנותק לגמרי מבורא עולם.

המגדל מסמל את חוזק האדם לתלמיד 4 עמ' 8

וזהו ויהי בנסעם מקדם, דכאשר הסיעו עצמם מקדמונו של עולם, וימצאו בקעה בארץ שנער⁵... ושם בנו העיר והמגדל דלעומת זה, לנגד העיר ומגדל דקדושה.

(1) הושע יד, י.
(2) נח יא, ב.

(3) לקו"ת בחוקותי מה, ג. ספר המאמרים תרח"ץ ע' נב. וש"נ.
(4) ב"ר פמ"ד, א.
(5) איוב כא, יד.

ב. הסיבה לבניית הערים פיתום ורעמסס

נדלג כמה מאות שנים קדימה לְגִלוֹת מצרים. נראה שעיקר העבודה הקשה של בני ישראל התמקד בבניית הערים פיתום ורעמסס. מזכיר לכם את בניית המגדל?

<< הרבי

עיקר העבודות במצרים היה בחומר ובלבנים לתלמיד עמ' 5

על הפסוק "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם וגו'"⁶, אומרת הגמרא⁷: "בתחילה בחומר ובלבנים, ולבסוף ובכל עבודה בשדה, ולבסוף⁸ את כל עבודתם". מבהירים המפרשים⁹ את משמעות דברי הגמרא: מכיון שאפשר לשאול מדוע הפסוק מפריד את העבודה "בחומר ובלבנים", למרות שהיא נכללת במילים "כל עבודתם" המופיעות בהמשך הפסוק? את זאת מבהירה הגמרא, שהשעבוד "בחומר ובלבנים" היה "בתחילה". כלומר, התחלת כל ה"עבודה בשדה" אשר הגיעה "לבסוף", ולכן היא מוזכרת (לפני כן ו) בנפרד.

כל הענינים בתורה הם בתכלית הדיוק. מכך מובן, שהעבודה ב"חומר ובלבנים" הייתה "בתחילה" (ו"לבסוף" - "כל עבודתם"), לא רק מבחינת הזמן, אלא "תחילה" מבחינת התוכן המשמעות, מבחינת הקושי והחומר של השעבוד. כלומר, עיקר השעבוד התבטא ב"חומר ובלבנים", ומכך הסתעפו לאחר מכן (דוגמת פרטים שנובעים מכלל) כל סוגי השעבוד של "כל עבודתם".

לכן רואים, שגם "לבסוף" כאשר בני ישראל כבר עבדו ב"כל עבודתם", הרי עיקר עבודתם עדיין היה בעיבוד הלבנים¹⁰. כפי שמוכח מהמסופר בהמשך¹¹, שכאשר פרעה רצה ליישם את "תכבד העבודה על האנשים" (דבר שהתרחש בסוף תקופת גלות מצרים, לאחר שמשה ואהרן באו בשליחותו של הקב"ה אל פרעה באומרם "שלח את עמי"), הוא עשה זאת דווקא על ידי עבודת הכנת הלבנים (בצוותו שלא לתת להם תבן עבור מלאכה זו, ויחד עם זאת שלא תפחת כמות הלבנים שנקבעה קודם).

ערים בצורות לפרעה במקום דירה לה' לתלמיד עמ' 5

ההסבר לכך שעיקר השעבוד¹² היה בחומר ובלבנים הוא:

6) שמות א, יד.
7) סוטה יא, ב.
8) שמות פ"א, יא. וראה חדא"ג מהרש"א בסוטה שם שמפרש כן גם בגמרא.
9) חדא"ג שם.
10) להעיר מפרש"י משפטים (כד. יו"ד): "שהיו משועבדים במעשה לבנים".
11) שמות ה, א ואילך.
12) במצרים כפשוטו, ובמצרים וגלות ויציאת מצרים שבעבודת כ"א"א מבני, שבי"כל יום חייב לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים" (תניא רפמ"ז - ראה שם ביאורו).

6) שמות א, יד.
7) סוטה יא, ב.
8) שמות פ"א, יא. וראה חדא"ג מהרש"א בסוטה שם שמפרש כן גם בגמרא.
9) חדא"ג שם.
10) להעיר מפרש"י משפטים (כד. יו"ד): "שהיו משועבדים במעשה

כבר הוסבר באריכות¹³, בנוגע לפירוש של "ויעבידו מצרים את בני ישראל... וימררו את חייהם בעבודה קשה גו", שאת חייהם וכוחותיהם של ישראל, אשר חיותם וכוחם האמיתי נובעים מהקדושה¹⁴ (נפש האלקית)¹⁵ ניצלו המצריים לבניית ערי מסכנות - לפרעה. במקום שעבודת היהודי תהיה בבניית דירה לה' יתברך, בבניית "עיר אלקינו"¹⁶, הכריחו אותם אלו המצריים¹⁷ והמעיקים עליהם, לנצל את כוחות הקדושה למטרת בניית דירה לקליפה הטמאה רחמנא לצלן - "ערי מסכנות לפרעה".

הסיבה שפרעה שיעבד את בני ישראל במצרים, לא הייתה רק לשם ניצול כוח עבודה זול. הייתה לו סיבה מכוונת. הוא רצה שבמקום שבני ישראל ישקיעו את כוחותיהם לבנות לה' דירה בתחתונים, הם יעשו בדיוק את ההפך, יבנו ערים בצורות שיבטאו את כוח האדם ואת עוצמת האנושות, בדיוק כמו בוני המגדל בדור הפלגה שמאסו בעבודת ה'.

השעבוד במצרים לא היה סתם ניצול של עבדים לצרכים מזדמנים, אלא בכוונת מכוון לבנות משהו סמלי נגד בורא העולם.

לתמיד 6 עמ' האבנים מסמלות מעשים ופעולות

כאשר עושים דבר טוב, מצווה או עשיית דברי רשות לשם שמים, או באופן של (בכל דרכיך) דעה¹⁸, מוסיפים בכך אבן לבנין הקדושה. אך כאשר עושים דבר לא-טוב, מוסיפים לבנה לבנין הקליפה. ההבדל בין הפעולות והעבודות השונות מתבטא בתוכן הבנין, אך בחיצוניות יש לכל הפעולות אופי שווה - בנין (פעולות טובות - בנין ירושלים; פעולות לא טובות - בנין צור)¹⁹.

בניית דירה לה' או ערים בצורות לפרעה, מסמלת את פעולות האדם במהלך חייו. כל פעולה ומעשה הם נדבך ואבן בבנין מסוים. אם זה מעשה טוב - הוא מהווה נדבך נוסף בדירה לה'. אם זה מעשה לא טוב - זוהי לבנה נוספת בבנין של הקליפה.

משיחת ש"פ שמות, ה'תשכ"ו,
לקוטי שיחות, חלק ו' עמוד 13 ואילך [מתורגם]

לתמיד 6 עמ' מקור 4 משיחת ש"פ שמות, תשכ"ו (תורת מנחם נרך מ"ה, עמ' 335)

בוני פיתום ורמעסס היו גלגול דור בוני מגדל בבל.

וְלִהְיֶה גַם מִהַמְבוֹאֵר בְּכַתְבֵי הָאֲרִיז' ל²⁰ שֶׁהַנְּשִׁמוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם הָיוּ גִלְגוּל שֶׁל דוֹר הַפְּלִגָּה, שֶׁאֲמָרוּ "הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבָנִים גּו' וְתִהְיֶה לָהֶם הַלְבָנָה לְאֲבוֹ וְהַחֲמַר גּו' לְחֹמֶר"²¹, וְהַתִּיקוּן שֶׁלָּהֶם הָיָה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "בְּחֹמֶר וּבְלְבָנִים".

(17) דכל המצריים נקראו ע"ש מצרים (ראה ב"ר פט"ז, ד).
(18) החילוק בין ב' האופנים - ראה לקו"ש ח"ג ע' 907, 932.
(19) היפך בנין ירושלים (ראה רש"י תולדות כה, כג - ממגילה נ, א. וראה גם זח"ב רלו, א. רמ, א. עיי"ש).
(20) ראה הנסמן בלקו"ש שבפנים הערות 22; 81.
(21) נח יא, ג.

(13) ראה עד"ו לקו"ש ח"ג ע' 848 ואילך.
(14) כנאמר על התומ"צ כי הם חיינו. וראה קונטרס ומעין מ"ז. ו"לכן נוגע מאד הענינים שעוסקים בהם, מפני שבכל דבר ודבר שהאדם פועל ועושה מכניס בוה כחות אלקית" (ד"ה בששה"ק תער"ב פ"ב). וראה גם לקו"ש שם הערה 22.
(15) ראה תניא פ"ט, יב ועוד.
(16) תהלים מה, ב. וראה רשימות הצ"צ שם.

ה"צמח צדק", בספרו אור התורה מסביר זאת ביתר הרחבה

וְהַעֲנִינוּ, כִּי הִנֵּה מְבוֹאֵר בְּפָרִי עֵץ חַיִּים (שְׁעַר חַג הַמִּצּוֹת פָּרָק א'),
דִּישָׁרְאֵל שְׁבָאוֹתוֹ הַדּוֹר בְּגִלּוֹת מְצָרִים הָיוּ גִלְגּוֹל שֶׁל דּוֹר הַפְּלָגָה...
וְגִלּוֹת מְצָרִים כָּל עֲנִינָה לֹא הָיָה רַק לְצָרָה נְשָׁמוֹת הָהֵם, וְלִכֵּן בָּאוּ
בְּאוֹתוֹ הַגִּלּוֹת הַגְּדוֹל, וּמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעִבּוּדָה קָשָׁה בְּחוּמָר
וּבְלִבְנִים, כְּנֶגֶד הַחוּמָר וּלְבָנִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים בְּדוֹר הַפְּלָגָה, עַד כָּאֵן
לְשׁוֹנוֹ.

הִנֵּה דוֹר הַפְּלָגָה לֹא רָצוּ... שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת בִּיטוּל וְיִרְאַת ה' הִיא
אוֹצָרָם, וְהֵם רָצוּ לִילֵךְ בְּשִׁרְיוֹת לְבָם, לִכֵּן נִתְיַעְצוּ לַעֲשׂוֹת עִיר
וּמִגְדָּל, שֶׁהוּא מְמֹשׁ נִגְדָּה וְהִיפּוֹךְ בְּחִינַת עִיר אֱלֹקֵינוּ...

וְלִכֵּן מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה בָּנוּ עָרֵי מְסֻכָּנוֹת לְפָרְעָה כו'... אֲשֶׁר אָמַר לֹא
יִדְעֵתִי אֶת ה'... עַל כֵּן נִשְׁתַּעֲבַד בָּהֶם פָּרְעָה גַם כֵּן בְּחוּמָר וּבְלִבְנִים,
אֲךְ הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הַשְׁעָבוֹד וְהִסּוּרִים, עַל יְדֵי זֶה נִתְקַנּוּ.

כאשר מתבוננים בעבדות בני ישראל במצרים – שהתמקדה בעיקר בבניית ערים בצורות לפרעה, וכמו כן בסיפור בניית מגדל בבל – אנו נוכחים לדעת, שבשניהם רצו בני האנוש להוכיח את גדלות וכוח האדם, ואי-ביטולו בפני הקב"ה.

במרכז שני הסיפורים עומדים הלבנים, שהיו סמל הקידמה של אותה תקופה, שאפשר לאדם להפגין את כוחו ואת יכולתו לסמוך על עצמו.

ג. מדוע דווקא לבנים?

בחלקים הראשונים של השיעור למדנו מה עמד מאחורי בניית המגדל ובניית הערים פיתום ורעמסס, וכיצד הן סימלו דרך חיים שלמה של דרך חליפית והפוכה לעבודת ה'.

בשיחה הבאה, מדגיש הרבי את העובדה שבשני המיזמים הללו, השתמשו דווקא בלבנים ולא באבנים, ומסביר את המשמעות הרוחנית שעומדת מאחורי זה.

<< הרבי

לתלמיד 7 עמ' **אבנים - בידי שמים, לבנים - בידי אדם**

ישנו דרוש של רבינו הזקן²² שבו מבאר²³ החילוק ש"באבנים יש שני מדרגות, הא', אבנים ממש שהם בריאה בידי שמים, והב', האבן הנעשה בידי אדם, והיא הלבנה, שנעשית מן העפר על ידי בני אדם, שנעשית גם כן חזקה וקשה, והיא נקראת גם כן אבן, כמו שכתוב²⁴ הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן כו', וכידוע ומפורסם שגם מן הלבנים יבנו בנין בית חומה כמו מן האבנים, אך צריך תחלה הכנה איך לעשות הלבנים שיהיו חזקים ומתקיימים, והוא על ידי שישרפו אותם בכבשן האש . . ואז דייקא ותהי להם הלבנה לאבן, והיא האבן הנעשה בידי אדם, ולא בעצם תולדתם כמו אבנים ממש שהן בריאה בידי שמים".

ארץ ישראל - קדושה מצד עצמה

ובענין זה הוא החילוק בין ארץ ישראל שיש בה אבנים, לכבל שאין בה אבנים, כי אם לבנים:

ארץ ישראל היא ארץ קדושה מצד עצמה, להיותה "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", ולכן היא גם "ארץ אשר אבניה ברזל"²⁵, יש בה אבנים, והאבנים שבה הן טובות כמו ברזל של שאר הארצות, והיינו, לפי שארץ ישראל מצד עצמה היא למעלה מן הטבע, אלא, שרצה הקב"ה שתהיה קשורה גם עם הנהגת הטבע, שלכן צריך להיות בה חרישה וזריעה וכו' (ומשום זה ישנה אפשרות שיהיו בה גם "לבנים").

לתלמיד 7 עמ' **בבל - בקעה פרוצה ללא גדרות**

אבל כאשר באים לבבל, חוץ לארץ, הרי זו "בקעה", שעליה אמרו²⁶ "בקעה מצא וגדר בה גדר", ומפרש רש"י "כאדם הגודר בקעה פרוצה לשומרה":

יהודי צריך לדעת שיש לו הגבלות - "גדר מזה וגדר מזה"²⁷, הן מצד ימין והן מצד שמאל, שכן, בנוגע לכל דבר, מה לעשות ומה לא לעשות, צריך לברר תחילה מהו

25) דברים ה, ט.
26) עירובין ו, א. וש"נ.
27) בלק כב, כד.

22) ד"ה ויראו את אלקי ישראל גו' לבנת הספיר - בת"א משפטים עו, ד.
23) שם עז, סע"ג ואילך.
24) נח יא, ג.

רצונו של הקב"ה, מה מותר לעשות על פי שולחן ערוך, ומה אסור לעשות על פי שולחן ערוך.

אבל ישנו מעמד ומצב של "בקעה", מקום פרוץ, היינו, שכאשר מסתכל בעיני בשר, אינו רואה גדר של תורה ומצוות, ונדמה לו שאין עליו הגבלות; איש בשרירות לבו ילך²⁸.

זתלמיד עמ' 8 הנהגה רצויה בבבל דורשת יגיעה

וכדי שגם במקום כזה תהיה ההנהגה של יהודי על פי רצונו של הקב"ה, "תשמעון גו' ושמרתם ועשיתם אותם" - יש צורך בעבודה ויגיעה.

בבבל - אין "אבנים" שהן בריאה בידי שמים, אלא, רצונו של הקב"ה שיעשו זאת על ידי עבודה ויגיעה בידי אדם, ואם "לא יגעת", לא יכול להיות "מצאת", ולאידך, יש הבטחה ש"יגעת ומצאת"²⁹, וכל זמן ש"לא מצאת", הרי זה סימן ש"לא יגעת", וכאשר תתייגע כדבעי, בוודאי תוכל ללמוד תורה ולקיים מצוות, ולנהל אורח-חיים יהודי כרצונו של הקב"ה, ואין הדבר תלוי אלא ביגיעתך.

בארץ ישראל קל יותר להיות יהודי. הארץ קדושה, יש בה מקומות קדושים והיסטוריים של עם ישראל מעת היוסדו והאוירה יהודית יותר. אך בכל - חוץ לארץ - היא בקעה ללא גדרות. מקום פרוץ שלא משדר קדושה. כדי להיות יהודי טוב בחוץ לארץ דרושה יגיעה גדולה יותר.

אנו רואים זאת בצורה ברורה: ילד יהודי שגדל בארץ ישראל, גם אם הוא לא מקבל חינוך דתי, עצם החיים בישראל נותנים לו מושגים יהודיים. כאשר הוא מסתובב ברחוב ביום כיפור, הוא רואה כבישים ריקים ללא מכוניות; לקראת חג הפורים, ממלאות התחפושות את הרחוב; לקראת חג הפסח, ריח הניקיונות ממלא את האוויר וכולם חוגגים את ליל הסדר. בארץ ישראל, קל יותר לגדול כיהודי.

בחוץ לארץ, לעומת זאת, אין את האווירה התומכת הזאת, להיפך. הילד גדל עם חברים לא-יהודים שחוגגים חגים נוצריים, אוכלים אוכל לא-כשר וכן הלאה. כדי להשריש בו את המסורת היהודית - צריך לעבוד מאוד קשה. האחריות מוטלת על הוריו, ומה שהם לא יעשו לבד - אף אחד לא יעשה בשבילם.

זתלמיד עמ' 8 חינוך הילדים כמו יצור לבינה

וסדר העבודה הוא - "ותהי להם הלבינה לאבן":

יש לקחת חימר, עפר מן האדמה, ללוש אותו, ולצור בו צורה, ואחר כך לשרפו בכבשן האש (שעל ידי זה נעשית מציאות חדשה³⁰), ואז תהיה לבינה חזקה ומתקיימת.

(30) ראה תוד"ה התורה (פסחים ל, ב) וד"ה אלא (זבחים צו, א).

(28) ע"פ נצבים כט, יח.
(29) מגילה ו, ריש ע"ב.

ודוגמתו בענין החינוך:

"עיר פרא אדם יולד"³¹, ואם ישאירו אותו כפי שנולד, "עפר מן האדמה"³², ללא פעולה של לישה, שינוי הצורה וכו' - אזי לא יהיה בבחינת "לבינה" חזקה ומתקיימת שאפשר לבנות בה "בנין עדי עד".

ולדוגמה: יש לחנך את הילד מבלי להתחשב בכך שצועק שרצונו לאכול סוכריות וממתקים, שכן, "נופת תטופנה שפתי זרה" אבל "אחריתה מרה כלענה"³³; יש להסביר לילד שאכילת סוכריות גורמת קלקול לשיניים, לקיבה, כך, שזהו היפך הבריאות. ועל דרך זה בשאר ענינים כיוצא בזה.

וכאשר מחנכים את הילד כדבעי עד שתקבע בו הצורה ההוגנת הראויה לשמה, ומצרפים אותו בכבשן האש, אש שלמעלה ואש שלמטה, "רשפיה רשפי אש שלהבת י-ה"³⁴, שיהיה חדור באהבה להקב"ה, שמביאה לאהבה לתורה ומצוות - אזי יגדל להיות יהודי חזק, שיוכל לעמוד בתוקף נגד כל הגלים והרוחות שנושבות ברחוב.

לתלמיד דווקא היגיעה מביאה תוצאות ארוכות טווח
עמ' 9

ונקודת הענין:

אף על פי שהעובדה ש"אין אבנים בבבל" היא חסרון, לכאורה, לגבי המעמד ומצב ב"ארץ גו' אשר תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", הרי לאידך גיסא, אמרו חז"ל³⁵ "חד מינן (מבני בבל) כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו". [אחד מחכמי חוץ לארץ, כשהוא עולה לארץ ישראל - נעשה שקול בחכמה כשניים מחכמי ארץ ישראל].

יש ללמוד מהיגיעה הנדרשת בבבל - לפעול בחימר צורה הוגנת, ולצרפה בכבשן, עד שנעשית בריאה חדשה שחדורה ב"רשפי אש שלהבת י-ה", כך, ש"מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה"³⁶ - אש האהבה להשם יתברך שבוערת בלבו של כל אחד מישראל.

לאידך אנו רואים, שילדים שמתחנכים בחוץ לארץ, וסופגים את המסורת ואת ערכי היהדות מהוריהם בבית, לעיתים רבות, זהותם היהודית חזקה יותר מבני גילם שגדלו בארץ ישראל, וזאת משום שערכים אלה הושרשו בהם מתוך יגיעה רבה, ולכן הם הפכו לחלק בלתי נפרד מהם.

משיחת כ' אב ה'תשכ"ד, בלתי מוגה

תורת מנחם, כרך מ' עמוד 326

(34) שה"ש ח, ו.
(35) כתובות עה, סע"א.
(36) שה"ש שם, ז.

(31) איוב יא, יב.
(32) בראשית ב, ז.
(33) משלי ה, ג-ד.